

Gaál Csaba

**KIRAGADOTT ÉSZREVÉTELEK
A LEGUTÓBBI KIADVÁNYBÓL**

Berényi professzor úr hozzászólásában a folyóirat 2010-es 2. számában (2010, 10: 54) méltán írja: „...falra hányt borsónak neveztem a magyar orvosi nyelvért serénykedők munkáját”. Magam is így véltem némely közleményemben, mégis igyekszem nem lankadni. A lap hasábjain is felvettem, hogy érdemes lenne egy *számítógépes programot* (szoftver) megalkotni, amelyben az orvosi (és természetesen a magyar) helyesírás tükröződik, és amely jelzi a hibás használatot. Ennek természetesen az lenne a feltevése, hogy létrejön végre egy *újabb orvosi helyesírási szótár* (ezt is javasoltam már). Utóbbtól nyilván mindenki ózdkodik, hiszen ez óriási munka. Nem lenne érdemes mégis belevágni? Ebben az esetben ugyanis kötelezni lehetne az *összes* orvosi szakfolyóiratot a program használatára. Amíg ez nem jön létre, illuzórikus bármiféle elvárás, és csak hányjuk a borsót a falra. Mi pedig jól elvagyunk magunk között. Olyan ez, mint az a pap, aki a szószékről itéli el a miséről távolmaradókat. Csakhogy ezt éppen azok nem hallják, akik oda nem térnek be, és olyanoknak mondja, akik amúgy is ott vannak.

Az 55. oldal jobb hasáb lap alján szerepel: OH. Feltehetően az Orvosi Hetilapról van szó. Ennek a hivatalos rövidítése azonban az Index Medicus szerint *Orv Hetil*, pont nélkül.

Javasolom egy *szerkesztőségi útmutatás* elkészítését, amelyből kiderülne, mi a kívánalom a kéziratok beküldéséhez. Itt most én különösen az *irodalomjegyzék* elkészítésére utalnék. Az 56–58. oldalon lévő közleményben például keveredik a rövidítésjegyzék az irodalmi adatokkal. Külön nehezítik számomra az itt-ott megjelenő, megemelt kis számokkal jelzett tételek, amelyekkel nem tudok mit kezdeni. Az 57. oldalon a 2.2. pont alatt nyilván a nyelvészetben megszokott, de a lingvisztikában „laikusok”, azaz az orvosok számára szokatlan (fonetikus?, kiejtésre utaló?) jeleket nem értem. A 63. oldal jobb hasáb lap alján hivatkozás történik (Szlatky 1988) anélkül, hogy az az irodalomban szerepelne. A 64. oldalon (jobb hasáb) hirtelen, mint a semmiből előkerül a 82-es, később a 86-os szám, amelynek nem jutok a nyomára az irodalomban. Én lennék a balga? A 76. oldaltól pedig a lábjegyzet van számozva, és az irodalom nincs, így az utóbbit magamnak kellett fáradtsággal kihámozni. Egyáltalán: *orvosi vagy nyelvészeti folyóirat-e a kiadvány?* Ezt mielőbb el kellene dönteni, mert csak ekkor tisztázható, hogy ki mondja meg, hogy merre van az előre? Ha én egy idegen szakterületre tévedek, akkor alkalmazkodom az ottani szokásokhoz. Ha azonban nyelvész ír orvosi szaklapba (ha a *Magyar Orvosi Nyelv* annak minősül értelemszerűen!), akkor neki kell a mi szabályainkhoz igazodni. Nálunk jelenleg is a „Vancouver-style” van érvényben (ICMJE). Nem lehetne az irodalmat számokkal ellátni, hogy egyértelmű legyen az utalás?

Az 59. oldalon áll: „... az ülésterem a meghirdetést követő egy napon belül zsúfolásig megtelt a részt venni szándékozókval”. Magam előtt látom most is, ahogyan a meghirdetés után egyenként

szállingóznak az emberek az ülésre, mígnem egy nap lefolyása után megtelik a terem. Bizonyára a szerző sem így gondolta.

Ami a tényállást illeti: „A külföldiek boldogan fizetnek”, továbbá: „A nyugati világban minden a pénzről szól”, ezt aligha hiszem. Köztudott, hogy minél gazdagabb valaki, annál fősvényebb. Ismerem az itteni emberek mentalitását, erről sokat tudnék írni. Szomorú személyes tapasztalatom pedig, hogy Magyarországon legalább annyira szól minden a pénzről, mint például Németországban. Sőt! Mivel abból itt több van, itt kevésbé érzékelem az otthoni még nagyobb függőségét.

Az *emberipar* szónál a gép nem jelez hibát. Ezt úgy írja a szerző, mint végső és meggyőző érvet. Azaz: a gép ítelt, mindent rendben talált, vagyis a végső abszolútum eldöntötte a kérdést. További kutakodásnak nincs helye. Nem saját józan gondolkodásunk ítéletünk utolsó lépcsője? Ha meg mégis, akkor miért hivatkozunk a számítógépre?

A 72. oldalon a kiemelt alcím: *Az orvostudomány története*. Csakhogy itt nem az orvoslás, hanem az írásos emlékek történetéről van szó. Vagyis véleményem szerint helyesen: *Az orvosi tudományos nyelv története*.

A 73. oldalról idézek: „...zárójelentés, amelyen tökéletesen lenne megfogalmazva”. Nem tudom, ki mit ért tökéletes fogalmazáson, számomra ilyen nincs. Nem találni olyan megfogalmazást, amelyen ne lehetne még javítani, eltekintve attól, hogy ez ízlés kérdése is. De ki képviseli azt a legfőbb elmét, aki ezt eldönti? Senki. Tehát nincs „tökéletes” könyv, írás, fogalmazás stb.

Ugyanebben a cikkben az idegen nyelvekből származó jövevényszavakról van szó. Sajnos a „német” oszlopban két hibát is felfedeztem: Necrose – a német ezt Nekrose alakban írja; Prävention – ilyen szó nincs a németben, csak Prävention és vorbeugen.

Végül a 74. oldalon az (elektro)enkefalográfia rövidítése *EKG*-nak van megadva. Ez azonban helytelen, ma már a laikus is tudja, hogy ez a szívizom-ingerület elektromos hullámait jelöli. A szerző az EEG-re gondolt feltehetően. Utánanézttem mind magyar, mind idegen nyelvű rövidítési jegyzékekben, mindegyik igazolja állításomat.

Ami pedig a *glyko-*, *gliko-* stb. előtagokat illeti, erről már volt szó kiadósan a lap hasábjain (2004, 4: 2–5). Úgy hiszem, ahogyan az orvosi tudományos folyóiratokban, itt is elvárható, hogy a szerző ismerje az előző irodalmat, és utaljon rá. Ugyanígy a „stroke”-ról is tárgyalt a lap kimerítően és szépen. Egyébként nem tartom „elkerülhetetlen”-nek az olyan szót, mint például a *pacemaker*. Íme: *szívritmuskeltő*.

Kicsit restellkedem is soraim miatt, de kérdezem: tényleg én lennék az egyetlen, akiben ilyen gondolatok megfordultak? Vagy javítható, jövőben megelőzhető hibákat fedeztem fel? Akárhogyan is, de úgy éreztem, soraimat meg kell osztanom.

VÁLASZ

Nagyon szépen köszönjük az észrevételeket. Az effélék fölöttébb hasznosak, mindenki tanulhat belőlük. Jóllehet igyekszünk követni nagy költőnk intését: „Dolgozni csak pontosan szépen, ahogy a csillag megy az égen, úgy érdemes”, de nem mindig sikerül, sőt biztos tudjuk, hogy nem is fog. Mint ahogy az észrevételekben olvashatjuk: „Tehát nincs »tökéletes« könyv, írás, fogalmazás stb.», tökéletes szerkesztők sincsenek; ámde ez nem mentesít.

Az 55. oldalon lévő „OH” nem az Orvosi Hetilapot rövidíti, hanem Osiris-helyesírást. Ámbár nagyon sokszor szerepelt ez a betűszó a folyóiratban, és talán a szövegekörnyezetből is kiderül, hogy miről van szó, mégis hiba volt, hogy nem pontosítottunk. A szerkesztőségi útmutatás rendelkezésre áll, de helyhiány miatt nem nyomtatjuk a folyóiratban; kérésre elküldjük. Mégis igaz: a honlapon van hely, ott fogjuk közzé tenni. Egyébként az útmutató elveiben egyezik a világhálón elérhető Anyanyelv-pedagógia című folyóirat útmutatójával (<http://anyp.hu/szerzok.php>).

Az irodalom írásmódjáról sokat töprengtünk. A nyelvészek számára kézenfekvő a hivatkozásoknak a folyóiratban alkalmazott írásmódja; a legrangosabb nyelvészeti folyóiratok gyakorlatát követjük. Előnyös is, mert sok a közvetlen idézés egyazon munkából is, és ebben a hivatkozásmódban elegendő csak az oldalszámot feltüntetni, nem szükséges mindegyiket külön-külön hivatkozásként jelölni. Az orvosi folyóiratok szerkesztőinek többsége elkötelezett az ICMJE (International Committee of Medical Journal Editors) javaslata mellett, miszerint az irodalmi hivatkozásokat a szövegben számozással jelöljük. A Magyar Orvosi Nyelv azonban nem orvosi szakfolyóirat, hanem szaknyelvi, tehát nyelvészeti, ekként is tartják nyilván, a szaknyelv-művelés a fő feladata, nem pedig orvosi, orvostudományi kérdések megválaszolása (nem az érdeklő például, hogy a HPV-fertőzésnek mi lehet a következménye, hanem az, hogy hogyan írjuk le ezt a betűszót tartalmazó összetételt). A benne alkalmazott hivatkozási formák nyilván hagyományosan alakultak ki, legalapvetőbb tétele az, hogy a szövegben gondolatok idézésénél vagy egyenes idézet esetében a szerzői névvel, a megjelenés évszámával – és ami nagyon fontos: a filológiai pontosság érdekében lapszámmal hivatkozunk, és mindezt az irodalomjegyzékben oldjuk fel. Soha nem alkalmazta a nyelvészet a számozásos módszert. Ám a bölcsészettudományok sem egységesek ebben, másképp jár el az irodalomtudomány, a történettudomány vagy a klasszika-filológia. Esetenként ilyen típusú tanulmányok is helyet kapnak a folyóiratban, mint a legutóbbi és a mostani lapszámban Szabó Mária tanulmánya, avagy Győry Hedvig egyiptológus írása: ilyenkor mérlegelés kérdése, hogy megtartjuk-e az eredeti hivatkozási módot, vagy átalakítjuk a nyelvészeti módszernek megfelelően. (Az említett esetekben az eredeti megtartása mellett döntöttünk azok egységessége és terjedelme miatt).

Köszönjük a fogalmazási stb. hibákra vonatkozó megjegyzéseket is, ezek nemcsak nekünk szerzőknek, szerkesztőknek, hanem az olvasóknak is tanulságosak.

A tartalmi kérdések nagyon kényesek, hiszen a szerzőt is érintik, és az említett esetekben úgy véltük, a szerzői szabadság megengedi, hogy megmaradjon a szerző pénzről, a nyugati világról stb. kialakított véleménye, amely nem olyan mértékben szélsőséges, hogy a szerkesztőség elhárítólódna tőle, még akkor sem, ha esetleg nem teljesen ért egyet. A szélsőséges megnyilatkozásokat, a vállalhatatlan szakmai, erkölcsi stb. részeket az ellenőrzésnek megfelelően kihagyjuk, és megtörtént már az is, nem is egyszer, hogy egész beküldött kézirat megjelenését nem támogatata a szerkesztőség.

A szerkesztőség

Kovács Gábor

TISZTELT SZERKESZTŐ ÚR!

A tudományos vagy orvosi szakszavakat illetően nem vagyok híve a túlzó magyarításnak, de a mindennapos gyakorlatba átment és széles körben használt idegen kifejezéseknek kívánatos volna magyar megfelelőt találni. Ilyen mára nagyon elterjedt kifejezés az angol *pacemaker* szó.

Az angolban a *pacemaker* tulajdonképpen többértelmű. Az Ország–Magay-féle Angol–magyar nagyszótár (Akadémiai kiadó, 1998) a következő jelentéseket adja meg: 1) edző, tréner; 2) iramot diktáló versenyző; 3) brigádvezető; 4) maga a szív összehúzóását vezérlő „sinuscsomó”; 5) elektromos szívstimulátor. Eredetileg a szinuszcsoportól való elkülönítés érdekében az angolban a készüléket *artificial pacemaker*nek hívták, de a mindennapos gyakorlatban lekopott róla az *artificial* jelző. Mivel az utóbbi időben más szervek ingerlésére is fejlesztettek ki hasonló *pacemaker*eket, ezért a félreértések elkerülésére a szívingerlésére használt készüléket *cardiac pacemaker*nek is nevezik.

A legtöbb európai nyelvben saját kifejezést használnak a *pacemaker* helyett, a következőképpen:

Német: *Herzschrittmacher* vagy röviden *Schrittmacher*

Francia: *stimulateur cardiaque*

Olasz: *stimulatore cardiaco*

Román: *stimulator cardiac*

Spanyol: *marcapasos*

Portugál: *marcapasso*

Orosz: *elektrokardiosztimuljator*

Ukrán: *elektrokardiosztimuljator*

Lengyel: *stala elektrostymulacja serca*

Szlovák: *kardiosztimulátor*

Finn: *sydämentahdistin*

Török: *kalp pili*

Baszk: *taupada-markagailu*

Az európai nyelvek közül elsősorban a svéd, a norvég, a dán és a holland nyelvben nincs saját kifejezés, és így a *pacemaker* szót használják következetesen.

Mivel a magyarban a *pacemaker* szó annyira a mindennapi használatban van, és különösen a pészmékernek írott formája nagyon zavaró (engem legalább is kifejezetten), ezért néhány éve több fórumon is ajánlottam (igaz, hogy csak szóban) a *pacemaker* helyett a *szívütemző* vagy rövidítve az *ütemző* kifejezés használatát. Ez a szó rövid, jól hangzik, más fogalomra nem használatos, és pontosan kifejezi a lényegét: ezek egyébként egy jó magyarátnak az ismérvei.

Ennek az ajánlott szónak a használata egyúttal módot nyújt a kérdéssel kapcsolatos más kifejezések magyarázására is. Így: *szívütemző-beültetés* (pacemakerimplantáció) *pitvari ütemző* (atrialis pacemaker) *kamrai ütemző* (ventricularis pacemaker)

kétiüregi ütemző (duális pacemaker)
sebáltós ütemző (rate responsive pacemaker)
igénykövető ütemző (demand pacemaker)

Ezek nem mindegyike tűnik sikeres újításnak, de tág tere van a kísérletezésnek. Egyesek az *elektród* helyett a *vezeték* szó használatát ajánlják. Ez azonban nem alkalmazható minden esetben helyettesítőként: a *vezeték* a huzalt jelenti, amely az áramot vezeti, az *elektród* pedig ez esetben magában foglalja a szívizommal érintkező érzékelőt is.

A magyar kifejezések használatának kétségtelen előnye, hogy maguk az érintett betegek is jobban értik, hogy mi történt velük. Az orvosok egy része kedveli a rejtélyeskedést, és ezért is használja inkább a más nyelvű szavakat. A magyarosítással kapcsolatban gondoljunk arra, hogy a sportban és az informatikában is milyen sikeresen alkalmazták a „nyelvújítást”. (Az egyik legszellemesebb példa az @ helyett a magyar *kukac* szó használata.)

Kérjük, adja tovább e felhívást; segítsen barátai, kollégái körében további támogatókat találni!

Erdélyi tehetségmentő akció

Az erdélyi falusi és szóránhelyzetű magyar gyermekek a romániai átlagnál jóval kisebb arányban végzik el a középiskolát; nagyon sok hátrányos helyzetű tehetséges gyermek kallódik el, elsősorban anyagi okok miatt. E helyzetben szeretne enyhíteni a „Fogadj örökbe” elnevezésű tehetségmentő program, amelyet erdélyi és magyarországi egyetemi tanárok kezdeményeztek nyolc éve. A Nemzeti Tehetségsegítő Tanács által a közelmúltban Kiváló Tehetségpontként akkreditált program fővédnöke Sólyom László elnök úr.

A program keretében jelenleg 346 erdélyi falusi vagy szóránvidékről való, középiskolás vagy középiskolába készülő, jól tanuló nehéz sorsú magyar gyermek kap egy-egy (vagy két-két) magyarországi támogató családtól összesen havonta 9000 Ft-nyi ösztöndíjat. Ösztöndíjasaink közül 305-en már sikeresen leérettségiztek; háromnegyed részüket egyetemre is felvették.

Az ösztöndíjfelhívást minden év tavaszán erdélyi magyar újságokban, televíziós műsorokban tesszük közzé, és az iskolákba is eljuttatjuk. Azok pályázhatnak, akik igazolják, hogy családjukban az egy főre eső jövedelem nem éri el a létminimumot, és kitűnő vagy jeles tanulók. Felmérésünk szerint ösztöndíjasaink családjában az egy főre eső átlagos havi jövedelem tavaly 180 RON (12 000 Ft) volt, miközben a bejárás/bentlakás átlagos havi költsége 200 RON. A pályázatokat tanárokból, egyetemi oktatókból álló kuratórium rangsorolja. A pályázók közül annyi gyerek kap ösztöndíjat, ahányan támogatót találunk. A szülők a kuratóriummal kötött szerződésben vállalják, hogy gyermeküket magyar tannyelvű iskolában továbbtaníttatják, és az ösztöndíjat kizárólag a gyermek szükségleteire költik.

A támogatók havonta 10 000 vagy 5000 Ft-tal (ill. havi 50 vagy 25 dollárral, avagy 40 vagy 20 euróval) segítik pártfogoltjukat. Az adományokat a kolozsvári székhelyű Nyilas Misi Teheségtámogató Egyesület fogadja, és továbbítja a gyerekeknek (<http://www.nyilasmisi.ro>). Az adományok tíz százaléka a Nyilas Misi Egyesület adminisztrációs és postaköltségeit fedezi. A támogatók megkapják „örökbefogadottjuk” címét és fényképét, így levelezőkapcsolatba léphetnek vele.

Mivel programunknak tartalék tőkéje nincs, egy-egy támogató lemorzsolódása esetén támogatottja ösztöndíj nélkül marad. Jelenleg is számos ösztöndíjasunk kap csak fél ösztöndíjat, új támogatóra várva. Programunkat a 2011–2012-es tanévre is meghirdettük, így több száz új pályázóra is számíthatunk; közülük az arra legméltóbb 60–70 gyereknek okvetlenül szeretnénk támogatót találni. Ha módjában áll, kérjük, segítsen egy gyereket egy éven keresztül havi 5000 vagy 10 000 Ft-nyi összeggel! Munkahelyi, baráti közösségek jelentkezését – vagy akár egyszeri adományát is – szívesen fogadjuk.

Amennyiben jelképesen örökbe fogadna egy erdélyi magyar falusi gyereket, kérjük, mielőbb jelentkezzen az alábbi címen:

Nyilas Misi Teheségtámogató Egyesület

400604 Cluj-Napoca, Bulevardul 21. Decembrie 1989, nr. 116. Románia

Tel.: 0040 264-531-153; fax: 0040 264-591-582

E-mail: nyilas_misi@yahoo.com

A kapcsolatfelvételt követően adományát az alábbi OTP-számlaszámra várjuk: **11710002-20084950**

Budapest–Kolozsvár, 2011. március 31.

Köszönettel a program szervezői:

É. Kiss Katalin

akadémikus, egyetemi tanár
PPKE és MTA Nyelvtudományi Intézet

Péntek János

akadémikus, egyetemi tanár
Babeş–Bolyai Tudományegyetem